

Ks. Marek Stokłosa SCJ, *Utrata stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego*, Warszawa 2015, ss. 314.

Zgodnie z doktryną Kościoła święcenia ważne przyjęte nigdy nie mogą być unieważnione, gdyż duchowni przyjmujący je zostają naznaczeni szczególnym znamieniem, czyli niezatartym charakterem sakramentalnym. Dlatego władza wynikająca ze święceń raz nabyta nigdy nie może być utracona, jednak w pewnych okolicznościach jej wykonywanie może być niegodziwe, a nawet nieważne. Okoliczności te mogą uniemożliwiać duchownemu lub też czynić go niezdolnym do wykonywania świętej posługi. Taki duchowny może, więc utracić status prawny duchownego, czyli nie może nadal legalnie wykonywać władzy święceń. Pod względem prawnym staje się on upodobniony do wiernych świeckich. Podstawą zaistnienia takiej sytuacji jest wciąż obowiązująca norma kodeksowa (kan. 290) przewidująca trzy sposoby utraty stanu duchownego: na mocy wyroku sądowego lub dekretu administracyjnego stwierdzającego nieważność święceń; poprzez karę wydalenia i reskrypt Stolicy Apostolskiej. Ponadto po promulgacji Kodeksu Jana Pawła II pojawiły się nowe uregulowania prawne dotyczące procedury wymierzania duchownym kary wydalenia ze stanu duchownego, które wymuszają kompleksowe spojrzenie na tę instytucję. Trzeba również w tym miejscu zauważyć, że w ostatnich latach odnotowuje się wzrost wymierzania duchownym tej najcięższej kary z powodu nadużyć seksualnych wobec osób małoletnich. Wyżej zarysowana problematyka stała się przedmiotem cennej monografii napisanej przez ks. Marka Stokłosę, pracownika naukowego Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i wydanej przez Wydawnictwo tegoż Uniwersytetu.

Należy też na wstępie podkreślić, że problematyka ta, po promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, nie była do tej pory w polskiej kanonistyce przedmiotem opracowania monograficznego. Również w literaturze obcojęzycznej, zwłaszcza włoskiej i hiszpańskiej, znajdujemy jedynie cząstkowe opracowania w czasopismach naukowych dotyczące karnego

wydalenia ze stanu duchownego bez odniesienia się do całościowego ujęcia problematyki utraty stanu duchownego. Z tym większą, więc radością należy powitać aktualną i bardzo przydatną w praktyce monografię ks. M. Stokłosy.

Wydaje się, na co wskazuje wstęp do pracy, że Autorowi przyświecały dwa główne cele badawcze. Pierwszy to całościowe ukazanie instytucji utraty stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła łacińskiego. Kompleksowa analiza tej problematyki umożliwiła następnie przedstawienie aktualnych nowych procedur dotyczących utraty tego stanu, które zostały określone w Normach *de gravioribus delictis* promulgowanych przez Motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku, a później zmodyfikowanych 21 maja 2010 roku przez Benedykta XVI, a także ujętych w specjalnych uprawnieniach udzielonych Kongregacji Duchowieństwa oraz Kongregacji Ewangelizacji Narodów. Drugim celem natomiast była ocena obowiązującego w tej materii stanu prawnego wraz ze sformułowaniem postulatów *de lege ferenda*.

Monografia zawiera wykaz skrótów, wstęp, cztery rozdziały merytoryczne, zakończenie, bibliografię, abstrakt w języku angielskim oraz spis treści sporządzony w języku polskim i angielskim. Struktura pracy nawiązuje do aktualnie przewidzianych sposobów utraty stanu duchownego określonych w Kodeksie oraz do wprowadzanych sukcesywnie zmian w ich procedurze, dostosowanych do kompetencji poszczególnych Kongregacji Kurii Rzymskiej zajmujących się tą problematyką.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym *Utrata stanu duchownego w KPK/83* Autor najpierw wyjaśnia utratę stanu duchownego na podstawie wyroku lub dekretu stwierdzającego nieważność święceń, a następnie przez karne wydalenie ze stanu duchownego. Pierwszy sposób utraty stanu duchownego określony w kan. 290 nie budzi żadnych wątpliwości. Ten, kto przyjął tylko zewnętrznie święcenia, na mocy wyroku lub dekretu stwierdzającego ich nieważność, nie podlega żadnym obowiązkom stanu duchownego, w tym zachowania celibatu kapłańskiego (kan. 291 i 292). Postępowanie w sprawach o stwierdzenie nieważności przyjętych święceń są prowadzone obecnie przez Rotę Rzymską, z uwzględnieniem przepisów kan. 1708-1712 oraz w oparciu o *Regule servandae ad nullitatem sacra ordinationis declarandam* z 16 października 2001 roku.

Po promulgacji Kodeksu Jana Pawła II pewne trudności napotyka się w zastosowaniu drugiego i trzeciego sposobu utraty stanu duchownego. Kara wydalenia ze stanu duchownego, jako kara ekspiacyjna (kan. 1336 §1,5°), jest wymierzana duchownemu za popełnienie przestępstwa

określonego wyłącznie ustawą powszechną, a nie partykularną (kan. 1317). Ponadto prawodawca kodeksowy nie dopuszcza możliwości wydalenia ze stanu duchownego drogą administracyjną z tej racji, że kara ta jest wymierzana przestępcy na stałe (kan. 1342 §2). W praktyce niewielu ordynariuszy decydowało się w przeszłości czy decyduje się obecnie na przeprowadzenie procesu sądowego w celu wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego tym, którzy dopuścili się ciężkich przestępstw. Zazwyczaj poprzestają oni na karze suspensy zaciągniętej mocą samego prawa, jeśli duchowny usiłował dokonać zawarcia małżeństwa (kan. 1394 §1), czy też na jej wymierzeniu w przypadku innych ciężkich przestępstw, za których popełnienie ustawodawca nie wykluczył wydalenia ze stanu duchownego. Ponadto, po promulgacji Kodeksu pojawiły się pewne trudności w nakładaniu kar na duchownych, którzy dopuścili się poważnych nadużyć seksualnych wobec nieletnich czy też szczególnie ciężkich przestępstw przeciw wierze, bądź w sprawowaniu sakramentu Eucharystii, pokuty lub święceń.

W końcowej części pierwszego rozdziału ks. M. Stokłosa przedstawia procedury postępowania w sprawie udzielenia dyspensy od celibatu. Jak podkreśla utrata stanu duchownego przez karne wydalenie, mimo iż pozbawia wszelkich praw i obowiązków właściwych stanowi duchownemu, nie uwalnia jednak – w myśl kan. 291 – od obowiązku zachowania celibatu. Udzielenie dyspensy od tego obowiązku jest zarezerwowane wyłącznie Biskupowi Rzymskiemu. Zauważa również, że wśród duchownych, którzy porzucili posługę kapłańską po zawarciu związku małżeńskiego w formie cywilnej, istnieje grupa prezbiterów czy diakonów niezainteresowanych wystąpieniem do papieża o dyspensę. Niektórzy z nich żyją z dala od wspólnoty wiernych oraz umierają w nieuregulowanej sytuacji wobec Boga i Kościoła. Ponadto, jak słusznie Autor podkreśla, porzucenie stanu duchownego nie tylko następuje poprzez zawarcie cywilnego związku małżeńskiego. Nie brak także duchownych, którzy oddalają się od stanu duchownego w następstwie popełnienia innych przestępstw, bądź też znajdują się w takiej sytuacji życiowej, która jest nie do pogodzenia ze sprawowaniem aktów święceń (np. homoseksualizm, choroba alkoholowa czy inne zaburzenia osobowości). Ordynariusze tychże duchownych pozostają dość często bezradni wobec nich, bowiem prawodawca kodeksowy, a także normy Kongregacji Nauki Wiary z 14 października 1980 roku regulujące procedurę uzyskania dyspensy od obowiązku zachowania celibatu nie przyznają ordynariuszowi danego duchownego prawa wystąpienia do papieża z prośbą o udzielenie takiemu duchownemu dyspensy od obowiązku zachowania przez niego

celibatu. Prośbę o taką dyspensę musi wystosować jedynie sam zainteresowany. W związku z tym sytuacja ta domagała się nowych odpowiednich uregulowań, które w znacznym stopniu ułatwiłyby procedurę utraty stanu duchownego ze względu na zachowanie dobra wspólnego Kościoła i z uwzględnieniem dobra samego duchownego.

Logicznie, więc rozdział drugi pt. *Utrata stanu duchownego według Norm de gravioribus delictis i aktualnej praktyki Kongregacji Nauki Wiary* Autor poświęca analizie Norm *de gravioribus delictis* w kontekście wymierzenia duchownemu kary wydalenia ze stanu duchownego za popełnienie szczególnie ciężkich przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Zasadnicze zmiany dotyczące sposobu wymierzania kary wydalenia ze stanu duchownego zostały wprowadzone w Normach *de gravioribus delictis* promulgowanych przez Motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku, a następnie zmodyfikowanych 21 maja 2010 roku przez Benedykta XVI. Wspomniane wyżej Normy, jak Autor zauważa, nie tylko rezerwują Kongregacji Nauki Wiary określone przypadki ciężkich przestępstw przeciw wierze, w sprawowania sakramentów Eucharystii, pokuty i święceń oraz wykroczenia popełnione przez osobę duchowną w zakresie moralności, ale też określają *modus procedendi* w takich przypadkach. Sposób postępowania dotyczy procedury zmierzającej do zadeklarowania kary *latae sententiae*, czyli kary już zaciągniętej przez przestępcę mocą samego prawa, bądź określenia procedury zmierzającej do wymierzenia kary *ferendae sententiae*, w tym kary wydalenia ze stanu duchownego, za popełnienie przestępstwa już zdefiniowanego w kanonach Kodeksu lub dekretach Stolicy Apostolskiej czy też nowego przestępstwa określonego w samych Normach.

Normy *de gravioribus delictis* w materii procesowej utrzymują jako priorytetową zasadę wymierzania przestępcy kary na drodze sądowego procesu karnego. Kongregacja Nauki Wiary może upoważnić ordynariusza, który prowadził postępowanie wstępne, do przeprowadzenia procesu karnego w pierwszej instancji, albo też – z powodu szczególnych okoliczności – zastrzec sobie osądzanie sprawy w tej instancji lub upoważnić innego ordynariusza. Wszystkie akta sprawy niższego trybunału, jak słusznie podkreśla ks. M. Stokłosa, bez względu na sposób jej zakończenia, powinny być jak najszybciej przesłane *ex officio* do Kongregacji Nauki Wiary. Trybunałem drugiej instancji jest zawsze Najwyższy Trybunał tej Kongregacji, który rozpatruje sprawy osądzone przez trybunały niższe lub przez tenże Trybunał w pierwszej instancji. Duchowny ma możliwość wniesienia apelacji do

Najwyższego Trybunału Kongregacji. Również wyrok pierwszej instancji ma prawo zakwestionować promotor sprawiedliwości Kongregacji Nauki Wiary. Wyroki trybunału drugiej instancji nie podlegają zatwierdzeniu przez papieża, nie są przedmiotem apelacji i przez to stanowią *res iudicata*.

Ponadto Autor zaznacza, że kara wydalenia ze stanu duchownego wymierzona za popełnienie przestępstwa zarezerwowanego Kongregacji Nauki Wiary nie obejmuje dyspensy od obowiązku zachowania celibatu, której może udzielić jedynie Biskup Rzymski.

Następnie Autor zauważa, że Normy *de gravioribus delictis* dopuszczają możliwość osądzania ciężkich przestępstw także na drodze dekretu poza-sądowego, zastrzegając wyłącznie Kongregacji Nauki Wiary prawo udzielenia zezwolenia na nałożenie kar ekspiacyjnych dożywotnich. Kongregacja zwykle zleca właściwemu ordynariuszowi przeprowadzenie postępowania karnego przy zastosowaniu procedury administracyjnej. Przebiega ono według norm kan. 1720, a także zgodnie ze wskazaniem wymienionej Kongregacji, dostosowanych do konkretnego przypadku popełnionego przestępstwa. Postępowanie to może dotyczyć także nałożenia kary wydalenia ze stanu duchownego, jeśli takie było zalecenie Kongregacji. Ordynariusz jest uprawniony do przeprowadzenia wszystkich czynności, o których mowa kan. 1720, łącznie z wydaniem dekretu. Po zakończeniu tych czynności jest zobowiązany *ex officio* przesłać jak najszybciej do Kongregacji wszystkie akta sprawy.

Normy *de gravioribus delictis* przewidują możliwość wniesienia rekursu przeciw poszczególnym aktom administracyjnym wydanym lub zatwierdzonym przez Kongregację Nauki Wiary wyłącznie do Sesji Zwyczajnej tej dykasterii, zwanej *Feria Quarta*, w ciągu 60 dni użytecznych, eliminując jakiegokolwiek dalsze odwołanie, o którym mowa w art. 123 Konstytucji apostołskiej *Pastor bonus*. Należy zaznaczyć, że papież Franciszek podjął 3 listopada 2014 roku decyzję o ustanowieniu w Kongregacji Nauki Wiary specjalnego kolegium złożonego z siedmiu kardynałów i biskupów, które wspomaga Sesję Zwyczajną Kongregacji w rozpatrywaniu rekursów. Jego ustanowienie stało się niezbędne ze względu na znaczną liczbę odwołań oraz konieczność szybkiego ich rozstrzygnięcia. Duchowny wydalony dekretem ze stanu duchownego nie jest zwolniony od obowiązku zachowania celibatu. Dyspensy od celibatu może udzielić jedynie papież, po uprzednim wniesieniu prośby.

Kolejną ważną sprawą będącą przedmiotem analizy ks. M. Stokłosa to kwestia nowego sposobu wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego,

który przewidują Normy *de gravioribus delictis*. Mianowicie, Kongregacja Nauki Wiary, w przypadku popełnienia przez duchownego najcięższego przestępstwa jej zarezerwowanego, w którym udokumentowana wina oskarżonego jest poza wszelką wątpliwością, może zdecydować o przedłożeniu konkretnej sprawy bezpośrednio papieżowi z prośbą o wydalenie *ex officio* sprawcy ciężkiego przewinienia ze stanu duchownego. Zanim to uczyni, upoważnia najpierw ordynariusza, aby ten zasygnalizował oskarżonemu duchownemu możliwość zwrócenia się do papieża z prośbą o zwolnienie z obowiązków wypływających z przyjętych święceń, w tym zachowania celibatu kapłańskiego. Jeśli duchowny nie skorzysta z tej propozycji w odpowiednim czasie, oznaczonym przez Kongregację, wówczas akta zostają przekazane papieżowi. Jego decyzja, połączona z dyspensą od zachowania celibatu, jest niepodważalna. Od tej decyzji nie ma możliwości odwołania.

Przedmiotem trzeciego rozdziału zatytułowanego *Utrata stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa* są specjalne uprawnienia udzielone Kongregacji Duchowieństwa w omawianej materii. Są to kolejne zmiany w procedurze utraty stanu duchownego, które zostały wprowadzone na mocy specjalnych uprawnień udzielonych Kongregacji Duchowieństwa w 2009 roku przez papieża Benedykta XVI.

Pierwsze z nich dotyczy duchownych, którzy usiłowali zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, i pomimo upomnienia prowadzą nadal życie niegodziwe i gorszące (kan. 1394 § 1). Obejmuje ono także, jak podkreśla Autor, duchownych żyjących w konkubinacie lub trwających w innym zewnętrznym grzechu ciężkim przeciwko szóstemu przykazaniu, wywołującym zgorzenie (kan. 1395 § 1), oraz duchownych, którzy naruszyli to przykazanie z użyciem przemocy lub groźby bądź w sposób publiczny (kan. 1395 § 1). Spod zakresu powyższego uprawnienia wyłączone są przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione przez duchownego z osobą poniżej 18 roku życia, a także z osobą dorosłą, która jest trwale niezdolna do używania rozumu. Ponadto wyłączenie to obejmuje przypadki nabywania, przechowywania lub rozpowszechniania pornografii przedstawiającej osoby nieletnie poniżej 14 roku życia. Przeszłości te, zgodnie z postanowieniami Norm *de gravioribus delictis*, są zarezerwowane wyłącznie Kongregacji Nauki Wiary.

Z kolei drugie uprawnienie, zdaniem ks. M. Stokłosa, ma zastosowanie do tych duchownych, którzy w myśl kan. 1399 dopuścili się zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego, a ich ukaranie sprawiedliwą

karą – nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego – staje się konieczne z racji ciężkości wykroczenia oraz w celu zapobieżenia lub naprawienia poważnego zgorszenia wiernych. W treści przyznanego uprawnienia nie ma wykazu konkretnych wykroczeń. Obejmuje ono nie tylko naruszenie prawa Bożego, ale także przekroczenie prawa kanonicznego w szerokim znaczeniu, a więc ustaw powszechnych i partykularnych oraz nakazów wydawanych w ramach władzy rządzenia, z wyjątkiem przestępstw będących przedmiotem pierwszego uprawnienia. Uprawnienie to ma zastosowanie wówczas, gdy przewinienie stanowiące podstawę wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego w przypadku diakona jest poważne, a prezbitera bardzo poważne.

Ostatnie trzecie uprawnienie umożliwia ordynariuszowi własnemu wystąpienie do Kongregacji Duchowieństwa o reskrypt, w którym deklaruje się utratę stanu duchownego wraz z dyspensą od obowiązków wypływających z przyjętych święceń, łącznie z celibatem, przez duchownego, który porzucił dobrowolnie i bezprawnie posługę od ponad pięciu kolejnych lat. Prerogatywa ta obejmuje, więc tych duchownych, którzy nie popełnili żadnego przestępstwa zagrożonego sankcją wydalenia ze stanu duchownego oraz nie naruszyli zewnętrznie prawa Bożego lub kanonicznego, lecz jedynie bezprawnie porzucili sprawowanie posługi wynikającej z przyjętych święceń. Ponadto nie są zainteresowani powrotem do jej wykonywania, często z motywów personalnych, których źródłem jest m.in. głęboki kryzys wiary czy powołania. Nie są też zainteresowani wystąpieniem o reskrypt zwolnienia ich z obowiązków wynikających z przyjętych święceń, wraz z dyspensą od zachowania celibatu. W tej sytuacji trzecie uprawnienie umożliwia ordynariuszowi inkardynacji przedłożenie Kongregacji Duchowieństwa prośby o udzielenie takiemu duchownemu reskryptu deklarującego utratę stanu duchownego wraz z papieską dyspensą od zachowania celibatu.

Powyższa procedura postępowania administracyjnego przy zastosowaniu pierwszego bądź drugiego uprawnienia, zdaniem Autora, przebiega według kan. 1720 oraz wytycznych Kongregacji Duchowieństwa. Natomiast w przypadku trzeciego uprawnienia dykasteria ta określiła specjalną odrębną procedurę postępowania. Nowe normy, opracowane przez Kongregację Duchowieństwa na podstawie udzielonych jej uprawnień przez papieża Benedykta XVI, wprowadzają istotne zmiany w tym względzie, gdyż upoważniają ordynariusza do wszczęcia odpowiedniego postępowania administracyjnego w celu wydania reskryptu deklarującego utratę stanu duchownego wraz z papieską dyspensą od zachowania celibatu kapłańskiego.

Postępowanie na podstawie jednego z trzech uprawnień udzielonych Kongregacji Duchowieństwa może zostać wszczęte wówczas, gdy występują poważne trudności w przeprowadzeniu procesu sądowego zmierzającego do wymierzenia kary wydalenia ze stanu duchownego, a także w przeprowadzeniu zwyczajnego postępowania w celu otrzymania reskryptu Stolicy Apostolskiej zwalniającego z obowiązków wynikających z przyjętych święceń, wraz z papieską dyspensą od zachowania celibatu. Wyraźnie o tych warunkach wstępnych przypomina list okólny Kongregacji do ordynariuszy z 17 marca 2010 roku. Stąd też, jak podkreśla ks. M. Stokłosa, sposoby utraty stanu duchownego, ujęte w kan. 290 – wraz z odpowiednimi procedurami określonymi kanonami wspomnianego Kodeksu, bądź też normami specjalnymi, jak w przypadku uzyskania dyspensy od celibatu – są nadal aktualne i nie zostały zastąpione specjalnymi uprawnieniami przyznanymi Kongregacji Duchowieństwa przez papieża Benedykta XVI. Zastosowanie powyższych uprawnień – jak to zostało zdecydowane podkreślone w liście dykasterii – nie jest automatyczne. Kongregacja, bowiem rezerwuje sobie w każdym przypadku prawo oceny zaistniałych trudności, które uniemożliwiają zastosowanie zwyczajnych kodeksowych procedur powodujących utratę stanu duchownego.

W ostatnim czwartym rozdziale pt. *Utrata stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień udzielonych Kongregacji Ewangelizacji Narodów* Autor omawia specjalne uprawnienia dotyczące utraty stanu duchownego przyznane Kongregacji Ewangelizacji Narodów w 2008 roku przez papieża Benedykta XVI. Trzeba zaznaczyć, że już w 1997 roku dykasteria ta otrzymała od papieża Jana Pawła II specjalne uprawnienie wymierzania kary wydalenia ze stanu duchownego przy zastosowaniu procedury administracyjnej, jeśli w przeprowadzeniu procesu sądowego przez odpowiednią instancję Kościoła lokalnego występowały obiektywne trudności. Prerogatywa ta następnie została potwierdzona w 2005 roku przez Benedykta XVI. Miała ona zastosowanie do duchownych inkardynowanych do Kościołów lokalnych, zależnych od Kongregacji Ewangelizacji Narodów, którzy dopuścili się ciężkich przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1395).

Wydalenie na mocy specjalnego uprawnienia, jak zauważa Autor, wymaga jednak zatwierdzenia papieskiego, gdyż jest połączone z dyspensą od obowiązku zachowania celibatu, której może udzielić Biskup Rzymski. Trzeba jednak zaznaczyć, że spod tego uprawnienia są wyłączone przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z osobą małoletnią poniżej 18 roku życia, bądź z osobą dorosłą,

która trwale niezdolna jest w pełni posługiwać się rozumem. Ponadto wyłączenie to dotyczy także przypadków nabywania, przechowywania lub rozpowszechniania pornografii przedstawiającej osoby nieletnie poniżej 14 roku życia. Wykroczenia te, zgodnie z postanowieniami Norm *de gravioribus delictis*, są zarezerwowane wyłącznie Kongregacji Nauki Wiary. Uprawnienie udzielone przez Jana Pawła II w 1997 roku Kongregacji Ewangelizacji Narodów zostało rozszerzone w 2008 roku przez Benedykta XVI. Ponadto tenże papież udzielił tej dykasterii dwóch kolejnych uprawnień.

Pierwotnie Kongregacja ta, jak podkreśla Autor, mogła rozpatrywać sprawy duchownych inkardynowanych do Kościołów lokalnych od niej zależnych, którzy dopuścili się ciężkich przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu – z wyjątkiem przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary, jeśli w przeprowadzeniu procesu sądowego przez odpowiednią instancję Kościoła lokalnego występowały obiektywne trudności (np. brak możliwości ukonstytuowania trybunału). Obecnie uprawnienie to (oznaczone jako pierwsze wśród trzech pozostałych) nie jest ograniczone tym warunkiem i obejmuje także przestępstwo usiłowania zawarcia małżeństwa przez duchownego (kan. 1394). Zostało również rozszerzone na duchownych przynależących do misyjnych stowarzyszeń życia apostołskiego zależnych od Kongregacji Ewangelizacji Narodów. Może być ono zastosowane także wobec duchownych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego zarówno na prawie papieskim, jak i diecezjalnym, zaangażowanych na terytoriach zależnych od wymienionej Kongregacji, jeśli po interwencji ordynariusza miejsca nie nastąpiły właściwe działania ze strony kompetentnych przełożonych instytutu lub stowarzyszenia. Ponadto dotyczy diakonów, którzy nie zamierzają prosić o dyspensę od obowiązków wynikających z przyjętych święceń, a których zachowanie w obszarze moralności, niekonieczne przestępcze, stało się powodem zgorzenia wśród wiernych oraz przyczyną niedopuszczenia do święceń prezbiteratu przez własnego ordynariusza.

Drugie uprawnienie udzielone Kongregacji Ewangelizacji Narodów upoważnia ją do rozpatrywania prośb o udzielenie dyspensy od celibatu wniesionych przez duchownych terytoriów misyjnych lub przynależących do stowarzyszeń życia apostołskiego zależnych od tej dykasterii bądź do instytutów życia konsekrowanego na prawie diecezjalnym, które posiadają główną siedzibę na terytoriach misyjnych.

Kolejne trzecie uprawnienie, analogiczne do uprawnienia udzielonego Kongregacji Duchowieństwa, ma zastosowanie do duchownych, którzy

w myśl kan. 1399 dopuścili się zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego, a ich ukaranie sprawiedliwą karą – nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego – staje się konieczne z racji ciężkości wykroczenia oraz w celu zapobieżenia lub naprawienia poważnego zgorzenia wiernych. Również w tym przypadku duchownemu jest udzielana dyspensa od zachowania celibatu.

Specjalne uprawnienia udzielone Kongregacji Ewangelizacji Narodów nie przewidują, zdaniem Autora, bezpośrednio postępowania w celu deklaratowania kary utraty stanu duchownego przez duchownego, który porzucił dobrowolnie i bezprawnie posługę święceń od ponad pięciu kolejnych lat, jak to ma miejsce w przypadku trzeciego uprawnienia udzielonego Kongregacji Duchowieństwa. Jednakże fakt porzucenia posługi można uznać jako naruszenie prawa kanonicznego, o którym wspomina kan. 1399. W tej sytuacji duchowny może zostać wydalony na podstawie trzeciego uprawnienia udzielonego Kongregacji Ewangelizacji Narodów.

Przeprowadzona w monografii analiza aktualnych procedur utraty stanu duchownego w prawodawstwie Kościoła łacińskiego pozwoliła Autorowi sformułować w zakończeniu szereg postulatów *de lege ferenda*.

Po pierwsze istnieje konieczność opracowania precyzyjnych procedur utraty stanu duchownego, które nie modyfikowałyby postanowień kan. 290, a zastąpiłyby dotychczasowe uprawnienia, które nie są ustawą cieszącą się stabilnością. Postępowanie dotyczące utraty stanu duchownego przez prawne stwierdzenie nieważności święceń nie wymaga korekty. Zostały wypracowane określone procedury stwierdzenia tej nieważności, które przy małej liczbie wniesionych spraw nie nastroją większych trudności.

Po drugie zasadniczych zmian wymaga procedura utraty stanu duchownego przez karne z niego wydalenie za popełnienie ciężkich przestępstw, zagrożonych taką karą, lub za naruszenie prawa Bożego czy też kanonicznego, a także procedura postępowania dotycząca deklaracji utraty tego stanu za dobrowolne i bezprawne porzucenie posługi święceń. Specjalne uprawnienia udzielone poszczególnym dykasteriom nie są ustawą specjalną, lecz przepisami charakteryzującymi się tymczasowością, które wymagają potwierdzenia przez nowego papieża.

Należałoby się też zastanowić, zdaniem Autora, czy nie wprowadzić utraty stanu duchownego na mocy samego prawa za usiłowanie zawarcia małżeństwa, tak jak ma to miejsce w przypadku wydalenia z instytutu zakonnego.

Natomiast w przypadku pozostałych przestępstw zagrożonych karą wydalenia ze stanu duchownego, przy zachowaniu postanowień Norm *de gravioribus delictis*, a także w sytuacji naruszenia przez duchownego prawa Bożego lub kanonicznego, powinno się umożliwić ordynariuszowi własnemu wymierzenie tej kary również dekretem na podstawie procesu administracyjnego, przeprowadzonego zgodnie z kan. 1720. Dekret wydający nie posiadałby mocy obowiązującej, jeśli nie zostałby potwierdzony przez Kongregację Duchowieństwa lub Kongregację Ewangelizacji Narodów.

Dokumentem określającym procedury utraty stanu duchownego mogłoby być, zdaniem Autora, papieskie *motu proprio*, w którym należałoby także uwzględnić zasady ewentualnego powtórnego przyjęcia do stanu duchownego. Aktualnie przyjęcie to w prawodawstwie kanonicznym nie jest szczegółowo regulowane. Konieczność wypracowania procedury w tym zakresie wypływa z faktu ustanowienia nowych tytułów utraty stanu duchownego, niekoniecznie o charakterze przestępczym.

W podsumowaniu należy podkreślić, że opracowanie ks. M. Stokłósy jest pierwszą na polskim rynku wydawniczym monografią dotyczącą utraty stanu duchownego. Zasługą Autora jest przede wszystkim fakt, że podjął się on całościowego opracowania tej problematyki i nie dokonał tego na zasadzie prostego komentarza do obowiązujących przepisów, ale poddał je gruntownej analizie, przybliżając czytelnikowi wiele kwestii prawnych i procedur funkcjonujących poza Kodeksem Prawa Kanonicznego. Recenzowana publikacja przyczynia się również do pogłębienia proceduralno-prawnych aspektów utraty stanu duchownego, dzięki czemu posiada duże znaczenie praktyczne szczególnie dla tych, którzy muszą podejmować te procedury celem uregulowania sytuacji prawnej niektórych duchownych. Autor wykazuje się wielkim zacięciem badawczym i dociekliwością naukową. Dobrze interpretuje wykorzystane źródła prawa, a także właściwie korzysta z literatury kanonistycznej. Opracowanie ks. M. Stokłósy czyta się z zacięciem. Daje ono również możliwość szybkiego sięgnięcia do wybranych zagadnień, według których Autor uszeregował swoje wywody.

ks. Józef Wroceński SCJ
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW